

1967-1977: LIBURUAK ETA BATASUNA

Donostia: 79-3-78

Joan Mari Torrealday

SARRERA: Azterketaren helburua eta metodologia (1).

Euskaltzaindiaren Arantzazuko Biltzarrea dela eta, hamar urteren buruan, han sorturiko batasun ereduak zernolako onarpena izan duen jakin nahian, azterketa pila bat egi-tea erabaki du Euskaltzaindiak. Gure lan lau, idazkulturaren eremuan sartzen da, eta idazleei egindako inkestarekin osatzen.

Zer den lan hau? Liburu ikerketa bat, edo nahiago bada, liburuei egiten zaien galdeketa edo inkesta bat. Objektibusunik handiena bilatuz, eritzien mundutik at, praxia aztertzerajog dugu, hotr, azken lo urteotako liburugintza eskuetan harturik, euskara mota bakoitzean, zer, zenbat eta nola idatzi den.

1967 urtean hasten da gure bilaketa. 11 urteren azterketa egin dugu, beraz. 1967-1977 bi urteok barne.

Ikerketa hau, ikerketa soziologikoa da. Kontzeptu linguistikoeekin maiz aritu arren, liburuaren hizkuntza, aztergai edo ikerketaren objektu da. Eta perspektiba, soziologikoa. Lan hau, bada, ez dago ez literaturaren, ez gramatikaren, ez linguistikaren ikuspegitik egina.

Aldez aurretik ohar hau egiteak munta handia du, analisiaren eta ondorioen irakurketa tertzioz eta behar bezala ulertu ahal izateko. Pentsatzen nago, kasu bat aipatzearen, harrigarri gerta dakiokeela hizkuntzalari bati, Ipar aldeko euskalkiak oro denak batean kontabilizatzea. Soziologiaren

(1) *Euskaltzaindiaren VIII. Biltzarra* delako liburuan "1967-1977: Liburuak eta Batasuna" izenez 504-522 orrialdetan agertzen den hitzal-diaren lauki eta xifren textu esplikatzailea da lan hau, eta beraz harekin batera irakutzekoa.

begitik, ez dago deus harritzekorik hor. Soziologia, ezaguna denez, azterketarako ezaugarri diren multzoen bila baitoa, eta gure kasu honetan, pisu espezifikuaren aldetik oso ahula da, euskalki horien kopurua banan banan kontatuz gero. Eta bada hola jokatzeko beste arrazorik ere.

Nola egin dugun azterketa.

Ohar bezala nahiago nuke beste testu hau:

Euskaltzaindiaren VIII. Biltzarra delako liburuak "1967-1977: Liburuak eta Batasuna" izenez 504-522 orrialdetan agertzen den hitzaldiaren lauki eta xifren testu esplikatzailea da lan hau, eta beraz harekin batera irakurtzekoa.

11 urteotako liburu sailari bi tratamendu desberdin eman diogu.

1) Hiru urtetako liburuak denak aztertu ditugu:

- 1967: Arantzazuko Biltzarre aurreko urtea izanik, gure analisirako "año cero" bezala delako. Bidebatez, Baionako erabakien (1964) eragina ere neur geneza-keen horrela.
- 1972: Bost urte geroago, eztabaida bizi bizian zelarik. Batasuna "epe laburrera" jakiteko aukeratu genuen.
- 1977: Handik bost urtetara hau ere. Izpirituak baretu direlarik, eta batasunak aurrera egin duelarik, azter daitekeen azken urtea delako.

2) Hasiera batetan, hiru urte horien bidez liburugintza osoa aztertzeke asmoa genuen. Hiru urte testigu ziren, bada, esan ditugun arrazoiengatik.

Gerora, azterketa xehe eta sakondu nahian, hiru urte horien tarteko urte guztietako errepresentazioa izango zen "muestra" bat egin genuen, horrela liburugintza osoa aztertzeko. Analizatzeke liburuen hautapena zozpidez edo txotx eginaz lortu zen, % 95 fidapen tarte emanik, proportzioen estimazioaren errakuntza tartea, altuenean ere, % 2, gora ala behera, zitekeelarik.

"Zozpidezko muestreo" edo "muestreo aleatorio" horren erabidean, orrialde kopuruz eta euskalkiz zerrendatu

genituen liburuak, eta zerrenda horiei "zozpidezko zenbakien Montecarlo taula" aplikatu genien.

Honela bada, 431 liburu aztertu ditugu denetara: 210 muestreokoak eta 221 esandako hiru urte horietakoak. Horrez gain, ihazko (1977) aldizkarien analisisa ere egin dugu (40ren bat aldizkari).

Hiru parte nagusi ditu azterketa honek:

1) Liburuaren identifikazio txartela edo fitxa. 2) Liburuaren testu masa. 3) Liburuaren hizkuntz azterketa.

Goazen parteok banan banan ikusiz. Edo hobe, astirik ez baitugu, telegrama moduan egingo dugu lehengo bietan, hirugarren partea astiroago ikusi ahal dezagun.

1) Liburuaren identifikazio txartelean, datu hauk jaso ditugu: titulua, egilea, originala ala itzulpena, euskara mota, argitaletxea, herria, urtea, orrialdeak, neurriak luze zabelean, kolekzioa, gaia.

2) Testu masaren koantifikapenak.

Helburu koantitatiboa du honek: zenbat idatzi den jakitea, zehatz mehatz kontrolatzea.

Alde honetatik, egilearen produkzioari egin dakioken hurbiltzapenik sakonena eta zehatzena da, unitatez edo orrialdez egin ohi dena baino askoz gehiago. Guk hirurak egin ditugu.

Testu masaren kalkulua egiteko, hona nola jokatu dugun: joaldiak lerroko, lerroak orrialdeko, eta orrialde idatziak (zuriune guztiak kendurik) zenbatuz atera ditugu joaldiak oro. Eta gero, hauek foliotara bil-laburtu ditugu. Horrela, orain, badakigu zenbat izki duen liburu bakoitzak, zenbat joaldi eta zenbat foliotan sartzen den liburu bakoitza.

Hor dituzue datuak; bi modutara emanak: liburuen lodieraz orrialdeak eta folioak. Eta urtez urte orrialdeak eta folioak.

3) Hirugarren partea: HIZKUNTZ AZTERKETA.

Gure Biltzarre honetarako, hiru partetan garrantzizkoena, hirugarren hau da, noski: zernolako hizkuntza erabilketa

duen liburu bakoitzak jakitea. Sistemakikoki aztertu dugu, bada, 431 liburu horien hizkuntza, eta berdin 1971 urteko aldizkariena. Bistan da: puntu batzutan bakarrik aztertu dugu hizkuntza hori, ez denetan, gure eginkizuna ez da eta, Hizkuntz Atlas bat egitea, batasunarekiko jarrera ezagutaraztea baizik:

Batzordearen akordioz eta behar ziren kontsultak eginaz, Joseba Intxausti eta biok 23 azterpuntu erabaki genituen. Zein erizpiderekin? Bitan banatzen da erizpide nagusia: bateko, Arantzazutik Bergarako bide horretan, arrazoin honengatik eta harengatik, eztabaidatuak izan diren puntuak, edoeta batasunarekiko onarpen edo arbuiapeña adierazteko esanguratsu direnak (nahiz orokorki nahiz euskalkiz). Hori bateko. Eta besteko, aurkierrazak direnak (liburu guztietan aurki daitezkeenak).

Ongi dakigu 23 puntu horietan ez dutela denek berdinaliorik, ez eta gutiagorik ere. Kasu: ez naiz hizkuntz-balioaz ari orain, siozologiaren aldetik begiratutako azter-balioaz baizik. Balio-neurketa horren arabera, azterpuntu batzu oso zehatz begiratu ditugu. H, N, L, eta beste esate baterako. Beste batzu ostera, bidenabar bezala, hau da, bidebatez aurkitzea eta kontutan hartzea, zaila ez izanik, merezi zuelako. X, TX, Asoziatiboa eta holakoak.

23 hizkuntz puntu horietan, ortografiari 14 dagozkio, 4 deklinabideari eta 5 aditzari. Hona banan banan:

Ortografian: H sei puntutan (bi bokale berdinen artean, erakusle eta kidekoetan, hitz haseretan, bi bokale ezberdinen artean, eta kontsonante ondoko silabikoa eta oklusiboa. Eta gero, N/Ñ, L/LL, J/Y, I, I/Y, J, X, X/CH, TX/TCH, marra eta apostrofoaren erabilera.

Deklinabidea: Ergatibo plurala (-EK/ -AK), datibo plurala (-EI, -AI, -ERI, -ER), asoziatiboa (-KIN/ -GAZ, -KILAN), HAUEK/HONEEK; HONEIK.

Aditza: Aditz izen mugagabearen erabilkera (-TU), -(I), UKANen erabilkera (DUT, DET, DOT, DÜT), Dieza-, Dezaiaditz sistemak, Hainitzailea (-IT/-Z), bokale lotzailea (-E/-A-).

Goazen orain hiru arlook aztertzeraz, puntuz puntu eta

aldakinez aldakin ez bada ere, puntu seinagarri batzutara mugaturik behintzat.

Hasteko, hor dituzue laukiak. Hiru lauki mota:

- 1) Lehen mailako informazioa biltzen dutenak: azter-puntu bakoitzaren datuak jasoz.
- 2) Urtez urteko datuak, dinamika erakusteko.
- 3) Beste konbinaketa zenbait, esangarri diren batzu: hizkuntza motarekin, esaterako.

A) ORTOGRAFIA

1) Lehen arazoa: Hren erabilera

Batasuna dela eta ez dela, Hren hauziak harrotu ditu gehienbat bazterrak. Ortografian burrukarik handiena hementxe hezurmamitu da. Ukazina da Hren protagonismoa.

Guk sei puntutan banatzen dugu Hren arazo hau. Hona hemen, seiak batean, erabilerak:

– H bi bokale berdinen artean	63,3
– H izenorde eta kidekoetan	62,4
– H hitz haseretan	62
– H bi bokale ezberdinen artean	62,7
– Kontsonante ondoko H silabikoa	3,5
– Kontsonante ondoko H oklusibo aspiratua	3

Lehen begi kolpez, bi bloke bereizten dira hemen: bat, lehen-biziko lauek osatua: H batasun seinale da lauretan. Eta alde-rantzira beste bietan. Baina ikusten duzue: bi azkenetan H biziki guti erabilia da: % 3,5 eta % 3 bakarrik.

Erabilkera hauek direla eta, ondorio bat nabarmentzen da hemen: Hren erabilkeran ez dago erdibiderik. Esplika nadin. Berdin da Arantzazun Euskaltzaindiak "begi onez" ikusi zuena zer den eta gainerakoa zer. Lau kasu hauetan, proportzio beretsutan erabiltzen da H. Alegia, "Zahar" Hrekin idazten duenak, "Hau", "Herri", "Bihur" Hrekin idazten ditu, eta "Senar" eta "Ikusi" Hrik gabe, gainera. Erdibideko jarrera edo postura bikoitz guti dago Hren aurrean: hartu ala utzi egin ohi da gehienetan.

Erdibiderik ez dagoela esan dut. Baina egon badago jadanik erdibidea H kontuan. Baionako proposamenduen izpirituan, han erabaki bait zen "erdibidea bilatu nahiz" hain zuzen, kontsonante ondoko H guztiak eraunztea. Horrela Hrik gehienak kendu direla aitortu behar da egiaren ohoretan, oharrarazten du Txillardegik.

Hri buruzko datuak hor dituzue: 013, 014, 015, 016, 017, 018 laukietan, erabilera bakoitzaren barne-zehaztasun eta guzti. Esaterako, lehenengo kasuan, zenbatek erabiltzen duten "Zahar", "Zaar" eta "Zar".

Goazen aurrera. Orain arte Hri buruz ikusia, plano bakarreko fotografia bat bezalatsu da. Hor ikusi duguna da, % 60tik gora liburu direla H normalki erabili ohi dutenak. Multzo horretan sartzen dira euskara batuz idatziriko liburuak nahiz gainerakoak. Orain interesatzen zaiguna hau da, ordea: baina zein neurritan bakoitzetik? Zein da euskara mota bakoitzak (euskara batuak gipuzkerak, bizkaierak, zuberuak, etc.) Hren erabilerari buruz duen jarrera?

"Hizkuntz mota eta batasun formak" izeneko laukia hartuz, pare bat gauza ikustea posible da: bat, euskara batuak edo baturanzkoak H osoki ontzat ematen duela, kontsonante ondokoa salbu. Eta bi, bizkaierak gipuzkerak baino aisago hartzen duela H. Bizkaieratik batasunerantz ari direnen jokabidearen eragina da hori, zalantzarik gabe.

Ipar aldeko euskalkiek Hri buruz duten jokabidea ezaguna zaigu. Haien hauzia, kontsonante ondokoetan dago. Ba, hauek ere guti erabili ohi dute H hori. Haien % 23,6k bakarrik erabiltzen du kontsonante ondoko H silabikoa eta gutiagok, % 13k oklusiboa.

2) Bigarren arazoa: *Bustidura: N- eta L-ren erabilkerak.*

Bi hauen erabilera paretsu joan ohi da: bata erabiltzen duenak bestea ere bai, alegia.

Arazo honek ez du, noski, Hren protagonismorik. Eta, arrazoi horregatixe agian, idazlearen aldetik halako arreta bizirik ere ez, bikoiztasun dexente agertzen bait da —hots, IN, IÑ, eta IÑ, Ñ liburu berean). Utzikieriaz eta axolarik ezaz, gure ustez. Ez erabakiz.

019-020 laukiak begien aurrean, hor ikusten dugu zein izan den erabilera nagusia. Lehenengo erabilerak batean harturik (hau da, "baina eta baiña") % 86 osatzen dute bien artean. Ñ eta LL soileko enplegu horrek ez du etorkizunik.

Euskara motez IN eta IL horien enplegua aztertzen badugu, lehenbiziko joera finkaturik aurkitzen dugu: euskara batuak IN, IL erabili ohi du (% 94 pasea bietan). Bizkaitarren artean, hemen ere, giputzengan baino erresistentzi gutiago dute IN, IL horiek: % 9tik gora erabiltzen dira bizkaieraz, eta % 2 bakarrik gipuzkeraz.

Bizkaieran forma bat bakarra nagusitzen da: IÑ-k % 73,2 du. Gipuzkera sakabanatuago dago: % 55 IÑrentzat eta % 43 Ñ soilarentzat.

3) Jren arazoa ez dugu aipatuko orain hemen. Ez baita puntu honetan hauzi larririk. Bigarren mailako azterketa da. Hor dituzue datuak.

X/CH, eta TX/TCH direlakoetan ere berdin. Ez du merezi horretan luzatzeak. Grafia zaharra ia galdurik dago.

4) *Marraren eta apostrofuaren arazoa.*

Gezurra badirudi ere, batasun zeinurik garbientakoa bilakatu da marratxoaren eta apostrofuaren enpleguen artean egin ohi den hautapena.

Bi horien erabilera zein izan den garbi dager 026 laukian.

"Hizkuntza mota eta batasun formak" izeneko laukiak, bere aldetik, ondo erakusten du batasun bideak marraren erabilera darabilela. Onarpen horrek erresistentziak Gipuzkoan eta Bizkaian aurkitzen ditu. Gipuzkeraz idazten dutenen artean, marratxoaren lekuan apostrofua % 78,4 erabiltzen da, eta bizkaieraz, % 69,6.

Marraren eta apostrofuaren erabilera zuzenaren kasuan, interes berezia du zera jakiteak, alegia, zein izan den eboluzioa. Izan ere, Arantzazuko Biltzarrean (1968) txosten gisa definitu bazen ere, egiazko erabakiak 1971koak dira.

Azken erabaki hauen zain egon ote da idazlea? Urtez urteko zerrenda hartuz ikus daiteke hori.

"Urteak eta marra edo apostrofuaren erabilkera" laukia. Bistan da 1971ko erabakiek izan dutela eraginik, baina utz dezagun eragintxoan, ez gehiago, Arantzazutik bertatik bait zuen bide hori onartua idazleak.

B) DEKLINABIDEA

Deklinabideaz lau arazo kontrolatu ditugu. Bi bereziki inportanteak: *ergatibo* eta *datibo pluralen* enplegua. Eta beste bi, hola, bidebatez bezala aztertuak: *bata*, *asoziatiboa* (-KIN/-GAZ, -KILAN) bizkaierari eta baxenafarrerari eta zuberoerari dagokiena, eta bestea bizkaierazko *erakusleak*.

Lehenbiziko bietaz mintzatuko gara orain hemen.

1) *Ergatibo pluralaren arazoa*

027 laukia eskutan, aski esannahitsua da dobletik gora izatea horrekin *ergatibo* plurala idatzirikoen kopurua. Bai, hala da. Baina hala ere, esan beharra dago, zalantzazko kasu ugari detektatu ditugula, era bikoitz asko: -EK batzutan eta -AK beste batzutan.

Euskalkien artean, "*Hizkuntz mota* eta batasun formak" laukian ikusten denez, -EK horren onarpena bizkarierari kostatzen zaio gehien gehiena: % 16,1 bakarrik da hala idazten duena.

2) *Datibo pluralaren arazoa*

Lau aukeretan bat da nagusi: -EI: % 61,5, 1968 % 16,7 zuenak berak. Teoria asko egin da hemen. Baina, egia esan, batasun forma honek ez du aurrean beste bat, alternatiba gisan presenta daitekeenik. Beste bi formarik erabilienak (-AI eta -ERI) ez daude hain hedatuak. Eta bai sakabanatuak.

Euskara batuak -EI forma onartu du: % 87,5. Eta bigarren lekuan, -ERI agertzen da. Horrek baluke esplikaziotxo bat, gure ustetan: Baionako Biltzarrean (1964) idazlearen aukeran utzi zela bien erabilera. Geroztikako aldaketaz asko ez dira enteratu.

Datibo pluraletan, gipuzkera arras sakabanatua aurkitzen da. Gipuzkeraz ere -EI forma da erabiliena: % 39,2.

Ondoren, hurbilik, hori, bai, -AI dator: % 32,3. -ERI delakoak ere baditu jarraitzaileak (% 25,5). Zeintzu dira hauek? Bada gipuzkeraren inguruko joera bat, supra-gipuzkera bezala izendatua izan daitekeena, eta kasu honetan -ERI hori -EI-ren alternatiba gisa aukeratua dute.

Bizkaierak bi forma darabiltza nagusienik. Gehiena -AI forma da (% 50), baina -EI bera ere gipuzkerak baino proportzio handiagoan (% 41). -ERI formak hemen ez du arrakastarik.

Ipar aldean, -ERI da nagusi (% 76,3). Gainerakoak, bazter-erak dira. -ER bera ere bai, % 13,1 bakarrik erabili bait da. Gauzarik harrigarriena, hontan datza: -EI batasun formak ez du ia jarraitzailerik batto ere.

3) *Asoziatiboaren arazoa* ez dugu ikusten

Bizkaiko erakusleen arazoa ere ez.

029 eta 030 laukietan dituzue.

C) ADITZA

Aditzean batasunarekin zerikusi duten 5 arazo ikutu ditugu. Horietatik bat bizkaierari dagokiona, hainitzailearena. Orokorrak besteak.

1) *Aditz izen mugagabearen arazoa*

Ikus 031 laukia.

Batasunerako zuzen bezala eman den moduan erabiliriko aditz forma hauk, gutienik % 58,2 badira, alegia, "ekar dezake" idazten dutenak. Bigarren modu batetan, hots, "ekar dezagun" bai baina "ekarri dezake" idazten dutenak, ia % 11 bide dira. Baina ez nago hala den baiezteko seguru seguru, bereizketa honetan, potentzialaren eta subjuntibo edo imperatiboaren erabilketa desberdin honen kontrol zehatza eramatea nekezegia gertatu bait zaigu. Baina nahiz eta ehuneko iraunkor bat izan % 11 hori, ez dut uste hor erdibide finkatu-

rik antzeman daitekeenik, fluktuapen gehiegitxo bait dago erabilera horien artean. Batzutan modu batera edo bestetan bestera idatziak. Badirudi "belarrira" gogorregi egin ohi dela infinitibo hutsa kasu horietan denetan erabiltzea.

Batasun forma hori onartzeko zailtasun handienak ez datoz, jakina. Ipar aldekoen aldetik, baizik eta bizkaieraren eta gipuzkeraren partetik. % 51,7 aldiz partizipioa erabiltzen du bizkaierak eta % 45 aldiz gipuzkerak, hau da, batasun-forma ez dena.

2) UKAN adizkien arazoa

Puntu hau ere ez dugu ikusiko.

Ohar batekin aski da. DUT erabiltzeak ez du batasuna derrior adierazten. Izkelgien testigu ere bada. Eta gainera, supra-gipuzkeraren aditz ere bai, nahiz eta gero "gera, zera, diteke" eta holako giputz formak erabili.

3) *EZAN adizkien arazoa

DIEZA- eta DEZAI- aditz sistemak ziren puntu honetan guk aztertu nahi genituenak. Eta bereziki hauxe jakiteko: DIEZA- sistema horrek zer onarpen praktiko izan duen idazleentz aldetik.

Tamalez, nekezegi eta ezinezko gertatu zaigu beti forma horien aurkitzea. Horregatik, zehaztugabeetan % 48,5 sartu behar izan dugu.

Aditz forma hau 1973-ra arte ez zen ofizialki onartua izan. Geroztikakoa da erabilera, beraz. Hori dela eta, zifra orokorrak ez du zentzu handirik kasu honetan. Hala ere esan dezagun, alde gutirekin bada ere, (% 26,3 DIEZA-k eta % 23,2 DEZAI-k), berak duela lehentasuna. Baina ikusten dugu zein apalak diren portzentaiak. Urtez urte begiratuta ere apalak dira erabileraren portzentaiak.

4) Hainitzailearen arazoa

Ez du iruzkin edo komentariarik behar. Bakar bakarrik hauxe: bizkaieran ere 60,7 liburuk —IT— pluralizadora erabili duela. Uste genuena baino gehiago.

5) *Bokale lotzailearen arazoa*

Inoiz arrakastarik izan badu ere, hirugarren forma horrek, hots, bokale lotzailerik gabekoak (dula, esaterako), ez du jadanik zer eginik.

Lehen forma —E— gailendu da, jadanik definitibuki, dirudi. Batasun bideak erabat onarturik du: % 96,8. Bizkaierak eta gipuzkerak, aldiz, bigarren formari itsatsiak jarraitzen dute: —A— erabiltzen du bizkaierazko % 82ak eta gipuzkerazko % 85,2k. (Bizkaieraren barruan handiagoa da —E— bokale lotzailearen pisu espezifikua).

ERANSKINA: 1977ko aldizkarien azterketa

Idazkultura bere osotasunean neurtzeko, premiazko da aldizkarietara jotzea ere, eta gehiago gure kulturari, bestetan baino erlatibuki handiagoa bait da aldizkarien protagonismoa. Ihazko aldizkarien azterketa burutu dut nik: horien denen testu masa eta hizkuntz azterketa. Liburutan bezalatsu.

Lehen puntu bezala, egin dezagun ihazko liburugintza-
ren eta aldizkarien konparaketa:

	Eusk. batua	Gip.	Bizk.	IEH	Zeh.	Denetarik
Liburugintza	63,7	23,6	4,3	8,1	0,3	
Aldizkariak	63,9	15	5,6	10,7	—	4,8

(Esan bezala, “denetarik” sail horretan, hizkuntz-politikarik ez dutenak sartu ditugu. Hala, ere, esan beharra dago, horietako gehienek euskara batua gehienbat erabiltzen dutela.—Karkulu hau, testu masaren arabera egindakoa da.)

Oraindik gehiago ere idatzi da euskaraz. Izan ere, gure azter-alorretik kanpo gelditu dira aldizkari politikoak, prentsa klandestinoa, orri sueltoak, panfletoak, eranskailuak, hormako paperak, publizitatea... Horiek denak kontuan hartuz, batasunaren aldeko ehuneko handiago litzateke.

Aldizkari mota guztiek ere ez dute jokabide bera euskara batuari buruz:

	Eusk. batua	Gip.	Bizk.	IEH	Denetarik
Kulturazkoak	75,5	—	—	—	25
Erliziozkoak	30	10,2	10,5	7	42
Astekariak	60,9	16,7	1,1	21,3	—
Egunkariak	69,5	24,8	5,7	—	—

Komentario gisa:

— Kulturazkoetan ia osoki onartua da batasuna. % 75 horrek oso osoan onartzen du, eta % 25 horretan gehienak: *Gaiak* eta *Karmel* aldizkariak ere euskara batuan eman bide dute gehiena, edo parte on bat behintzat.

Jakinek, *Zehatzek* eta *Elhuyarek* zer esanik ez.

— Erliziozkoetan definitzen da gutien situazioa. Edozein hizkuntz motatara irekirik, % 42, hizkuntz-politkarik gabe alegia. Aldizkari hauetan, hizkuntz politikarik gabekoetan, erabiltzen den euskara batua kontuan eduki gabe ere, euskara batuan publikatu da hemen ere gehiena: % 30,3.

— Astekarietan (*Zer* ere barne sartuz) % 60,9 du euskara batuak. Bizkaiera dabil eskasena astekari alorrean.

— Egunkarietan are handiagoa da batuaren aldeko ehunekoa. % 69,5, euskara batuan. Alegia, *Egin*, *Deiaren* linea ofiziala (aparte kontatu ditugu hemengo izkelgiak), *Hoja de Lunes*-en Joan San Martinen artikuluak, Ohar bat, gainera: euskara batuaren ehunekoa aurten askoz altuagoa litzateke, ihaz baino, ihaz, *Deia* urterdian hasi baitzen, eta *Egin* iraillean.

AZKEN HITZAK

Hainbeste zifra, zenbaki, ehuneko eta xehetasun gorabehera, "euskara batua zertan da" galdetuko du norbaitek, hau da, zertan da onarpen soziologikoaren aldetik.

Lauki hauek aditzera ematen dutena, nolabait bilaburtzen saiatuz, hitz batzu esango ditut.

Hasteko, badirudi hau esan daitekeela: euskara batua-aren eredu honek lortua du jadanik frantsesek esan ohi duten "point de non-retour" hori, Villasantek esan duen bezala "imparable" da, atzera nekez egin dezake aski onartua eta finkatua dagoela, nahiz eta erabaki asko oraindik hartu gabe eta finkatzeke egon.

Batasun mota honi konpetentzia egingo dionik ez da ikusten. Hor dituzue datuak. Egia esan, ez dago aurrean alternatibarik, ez euskalkitan eta ez euskalki gaintetik. Kopurutan gipuzkera dator bigarren, baina % 23,6tik ez da pasatzen, eta gainera, hobeki aztertuz, gipuzkeraren beraren barruan, bertan, ere ez dago batasunik (Esaterako: L / LL, N / Ñ, ergatibo pluralean, datibo pluralean, Ukanen adizkietan, bokale lotzailean... sakabanatuegi aurkitzen da gipuzkera).

Oso osoan ez bada ere, ikusten da batasun eredu onartu eta jarraitu bat badagoela. Ez dakit ona ala txarra den: guk ez genuen holakorik galdetzen. Jarraitua zen ala ez jakin nahi genuen. Eta egia esan, hortarako jarri ditugun seinaleak ongi jarraitua dela batasun hori esan digute. Ehunekoak aski altuak dira beti (agian salbuespen batekin: DIEZA- aditz-sistemarena, baina aurretik esan dugu datu falta handia dugula hor).

Jakina, batasun-formatzat jo genitzakeen hauek, ez dira euskara batua deitu hizkuntz standard hortan bakarrik ematen. Euskalkitan ere eman ohi dira. Batasun forma horiek euskalkiek nola betetzen dituzten ere interesatzen zaigu. Erabilera hori "*Hizkuntz mota* eta batasun formak" laukian ikus daiteke. Ohar pare batekin aski dut hemen:

— Ipar aldekoentzat zeinu hauetako asko ez dira baliagarri batasun hizkuntzaren egiazko ezagugarri gisan. Bi kasutan bai, ordea: Kontsonante ondoko Htan eta Datibo plurale-tan. Kontsonante ondoko H horietarik guti erabiltzen dutela ikusi dugu arestian. Seinale ona, positiboa. Baina, hona beste alderdia, negatiboa hau: —El datibo pluraleko formara ez dira fitsik ere hurbildu. —ERI delakoarekin jarraitzen dute ia osoki, % 2,6 liburutan soilik agertu da -EI forma.

– Aipatu ditugun batasun-zeinu horien onarpenak, pisu espezifiku handiagoa du bizkaieran gipuzkeran baino. Baina bizkaierak, bere aldetik, beste kasu batzutan erresistentzi gehiago egiten du: Hala nola, ergatibo pluralean, aditz izen mugagabeen, UKANeko formatan.

– Gipuzkeran, batasunarekiko formen aurreko jarrera, burrukagune izan diren puntutan, itxiagoa dirudi. H kontuan, esate baterako. Erresistentzi asko du beste zenbait puntutan ere: marra, ergatibo plurala, datibo plurala, "izenkiak", bokale lotzailea.

Eta azken puntu bat.

Batasuna-Euskalkiak. Elkarren kontra? Elkarren etsai?

Lauki horietatik bi ondorio ateratzera ausartzen naiz. Bat, batasunak ez dituela euskalkiak hil. Hor daude, eta ondo bizirik, testu masaren kontaktak agertu duenez. Ikus *Urtearen eta Hizkuntz motaren arauera orrialdeak eta folioak*'' taula.

Eta bigarren ondorioa: idatziaren mailan, batasunak ez diela euskalkiei lurrik jaten. Funtzio eta zeregin desberdinetan erabili ohi dira euskara standard hori eta euskalkiak. Esaten ari naizen hau, oraindik gai guztietan ez da garbi garbi agertzen, baina gaien arabera hizkuntz moten espezializazioranzko joera bat soma daiteke. Eta somatu bakarrik ez. Gai batzu (filosofia, soziologia, zientzia politikoa, Deretxoa, Natur Zientziak, Antolakuntza, jeneralean lan teknikoak, zientziazkoak) euskara batuan ateratzen dira gehienbat gaur egun bertan. Zein batean zein bestean, hots, berdintsu euskara batuan ala euskalkitan, argitaratu ohi dira beste gai mota batzu (adibidez, Orotarik, Irakaskuntza, Arte Ederrak, Literatura...). Eta azkenik, badira beste gai mota batzu, gehiena euskalkitan eman ohi direnak: erlijioa, etnologia, nekazaritza, geografia...

Osagarritasun gisako egoera bat ari da sortzen, eta, ondorioz, gure euskal kultura normaltzen: luzarora gabe, oraingo joerak jarraitzen badu, euskara standard baten aukera edo euskalkiena gaiak, publikoak eta idatziaren eginkizurenaren funtzioak erabakiko dute.